

IDEOLOGIE V LITERATUŘE, LITERATURA V IDEOLOGII

Mlčoch, Jan – Drozdowicz, Maksymilian. *Ideando: Búsquedas ideológico-literarias en Hispanoamérica*. En colaboración con Petra Farská, Klára Tenglerová y Miguel Ángel Durand Cuba. Ostrava : Ostravská univerzita, 2016, 166 s.

Karel Střelec

Různorodý vztah mezi literaturou a politickými ideologiemi představuje téma, které získalo na aktuálnosti již na přelomu 19. a 20. století a poutá pozornost i v současnosti. Literatura ve službách politických idejí stejně jako díla s ideologiemi polemizující a bojující je spojena s takovými jmény autorů, jako jsou například George Orwell, Alexandr Solženicyn a Henri Barbusse. Vzhledem k historickým okolnostem je přitom pochopitelné, že právě evropská literatura toto téma reflektuje ve vyšší míře; jak však ukazuje v závěru loňského roku vydaná kolektivní monografie autorů Jana Mlčocha, Maksymiliana Drozdowicze, Petry Farské, Kláry Tenglerové a Miguela Ángela Duranda Cuby *Ideando. Búsquedas ideológico-literarias en Hispanoamérica* (Mezi idejemi. Ideologicko-literární hledání v Hispanoamerice), rovněž literatura latinskoamerické proveniencí je s fenoménem ideologií úzce spjata.

Jak uvádí autoři v předmluvě, v sedmi spíše volně souvisejících studiích si za cíl položili „propojit dva koncepty: ideologii a literaturu, politiku převedenou do literatury a literaturu převedenou do politiky“ (s. 8). S tímto záměrem odkrývá monografie formou dílčích sond ideologické aspekty tvorby sedmi hispanoamerických autorů minulého a současného století, jejichž výběr je reprezentativní z časového i geografického pohledu a zahrnuje rovněž jména rezonující v českém kulturním prostředí. Jednotlivé studie jsou věnovány Ernestu Cardenalovi a jeho básnické sbírce *Hodina o* (Drozdowicz), ideologické interpretaci románu *Svěcení jara* Aleja Carpentiera (Mlčoch, Farská), svěbytnému angažovanému komiksu *Fantomas proti nadnárodním upírům* Julia Cortázara (Drozdowicz), problematice multikulturalismu ve vybraných dílech Carlose Fuentesese (Mlčoch, Farská), známému a v mnoha ohledech přeceňovanému dílu *Otevřené žíly Latinské Ameriky* spisovatele a novináře Eduarda Galeana (Drozdowicz, Durand Cuba), často opomíjené a ideologicky přetížené publicistice Gabriela García Márqueze (Mlčoch, Tenglerová) a konečně interpretaci vztahu Maria Vargase Llosy a aktuálního tématu nezávislosti Katalánska (Mlčoch).

Úvodní exkurz do minulosti ideologií pak stručně upřesňuje jejich vývoj a různá pojetí, stejně jako specifika v hispanoamerické literatuře; nepochybně by bylo možno se genezi a konceptům ideologie věnovat hlouběji a podrobněji, limitující je zde zjevně rozsah knihy. Na fakt, že zvolené téma je nosné, upozorňuje Drozdowicz již v úvodu své studie věnované nikaragujskému básníkovi Ernestu Cardenalovi. Připomíná zde obrat v hispanoamerické literatuře v polovině 20. století, který ji úzce svázal s politicky angažovanými tématy; naprostou dominanci přitom představuje ideologie socialisticko-komunistická: „Všudypřítomná socialisticko-komunistická ideologie (...) měla v literatuře mimořádný význam schopností lákat nejrůznější bojovníky, kteří se nechávali nazývat ochránci lidu.“ (s. 19) Právě tento politický koncept sledují autoři

ve většině případů. Vzhledem ke zvolenému tématu je pochopitelně možné s dílčími premisami i závěry interpretací polemizovat či je zpochybňovat; studie nicméně otevírají podstatné otázky, nezřídka přesahující rámec literární vědy.

Tento přesah se přitom jeví jako adekvátně zvolený — studie se tak dotýkají historické i současné politiky, jako například podnětná Mlčochova sonda zabývající se diskutovanou otázkou nezávislosti Katalánska a její reflexí u Maria Vargase Llosy nebo text o problematice multikulturalismu „Multikulturalismus a míšení ras v dílech *Pomerančovník* a *Pohřbené zrcadlo*“ Carlose Fuentesese. Autoři zde rozkrývají dialektiku i komplementárnost ideologie a identity a rovněž Fuentesovo zásadní téma komplikovaného vytváření identity v heterogenní společnosti. Přestože je věnované především prostředí Mexika, má Fuentesovo ohledávání otázek minulosti, míšení kultur, kolektivní paměti a identity společnosti obecný význam a zůstává velmi aktuální.

Demytizační charakter má studie věnovaná Aleju Carpentierovi. Autoři si kladou otázku, zda tato osobnost, spjatá s kubánským revolučním hnutím, plně věřila marxistické ideologii — docházejí přitom k závěru, že nikoliv: „Chtěli jsme ukázat, že Carpentier nebyl až takovým přívržencem marxismu, jak bývá často prezentován a jak označoval také sám sebe“ (s. 51). Ve své interpretaci nikoliv nejzásadnějšího, avšak bilančního Carpentierova díla *Svěcení jara* představují sled revolucí jako „sled událostí — v tomto případě útěků a neúspěchů — které se opakují“ (s. 50). Dějinné události se prolínají s aspiracemi a zklamáními Very, ústřední postavy; počáteční ideály (v literatuře je nazvěme utopické) vedou svou nereálností k fatálnímu nezdaru. Dřívější touha po jedinečnosti Kubánské revoluce se tak, zasazena do kontextu levicových revolucí po celém světě, stává pouhým mýtem jedné etapy dějin „Ostrova svobody“. Studie je bohužel limitována tím, že čerpá pouze z jediného Carpentierova díla — podnětné by bylo například srovnání ideologického konceptu s prózami tematizujícími diktaturu Gerarda Machada jako *Štvanice* či *Náprava dle metody*.

Z dalších textů zařazených do monografie zaujme analýza ideologických prvků v publicistice Gabriely Garcíi Márqueze (která, bohužel, jako u mnoha spisovatelů, zůstává ve stínu literárního díla). Za východisko si autoři zvolili jeho soubor článků *Bojující žurnalistika (Periodismo militante)*, vydaný v závěru sedmdesátých let, tedy v období vrcholné politické angažovanosti kolumbijského spisovatele. Kritickým úvahám je zde podroben jeho obdiv k osobnosti Fidela Castra a jeho kultu, kvůli čemuž si u Vargase Llosy vysloužil označení smutná Fidelova děvka. Autoři studie u Garcíi Márqueze správně poukazují na souvztažnost jeho ideálu mírové, stabilní a sociálně spravedlivé společnosti, utopicky projektované do socialistické Kuby. Tento jednotící prvek však v publicistickém díle zahrnuje daleko širší spektrum témat, jako je pojetí pravdy, Castrova heroizace, vztah ke Spojeným státům či ropná krize. V oblasti publicistiky, či přesněji esejistiky, se pohybuje i interpretace díla Eduarda Galeana *Otevřené žíly Latinské Ameriky (Las venas abiertas de América Latina)*. Po formální i obsahové stránce adekvátní text je nicméně zakončen závěrem, který se namísto konkluze studie věnuje mediálnímu obrazu knihy.¹

1 Připomeňme, že k její popularitě přispěl zejména venezuelský exprezident Hugo Chávez, když ji osobně daroval Baracku Obamovi; o knize, která doposud v českém překladu nevyšla, tak informovala i tuzemská média.

Interdisciplinární zaměření představuje nejvýraznější přínos monografie. Dílčí studie přibližují stylově vyváženou formou genezi ideologií ve státech Hispánské Ameriky a jejich ztvárnění v nejrůznějších literárních a publicistických podobách. Na podkladě konkrétních děl jsou analyzovány univerzální kategorie jako národní identita, politická moc nebo utopické vize společnosti — monografie tak směřuje k nadčasové platnosti. I přes variující metodologii jednotlivých studií a chybějící souhrnný závěr lze knihu označit za inspirativní a zdařilý počín české hispanistické literární vědy.